

Att beställa en färgundersökning

Detta Vårda väl-blad är ett stöd för dig som ska beställa en färgundersökning i byggd miljö. Här ges exempel på vilken kunskap en färgundersökning ger och hur samarbetet mellan utförare och beställare kan utformas för ett gott resultat. Vårda väl-bladet ingår i en serie om färgundersökningar i byggd miljö.

När behövs en färgundersökning?

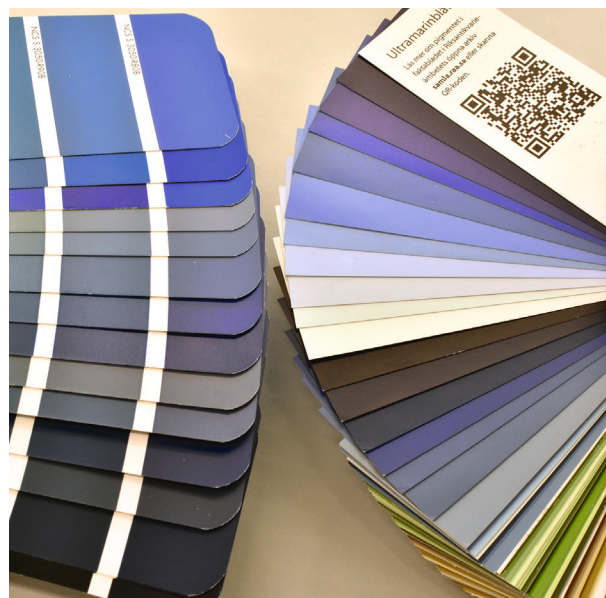
Om man som beställare står inför ändringar i en historisk byggd miljö finns det goda anledningar att genomföra dokumentation av de befintliga ytskikten och de historiska, underliggande skikten. En färgundersökning resulterar oftast i en historisk genomgång av miljöns förändringar, fotografering av miljön innan, under och efter den aktuella ändringen samt resultat från färgundersökningen. Resultatet ger beställaren kunskap om hur miljön tidigare har sett ut och vilka material och metoder som använts. En färgundersökning kan även avslöja giftiga ämnen i färgen och ge vägledning till lämpliga konserveringsmetoder och färgtyper för ommålning.

En färgundersökning bör utföras innan åtgärdsplanen eller förfrågningsunderlaget skrivs. Om ett föreskrivet material eller en rengöringsmetod används utan att prövas mot de befintliga ytskikten kan det få negativa konsekvenser för materialens hållbarhet och strida mot byggnadens skyddsbestämmelser.

En färgundersökning är också ett sätt att öka kunskapen om en bebyggelse, oavsett om man ska utföra ändringar eller inte. En väl utförd färgundersökning är en värdefull källa till kunskap inför kommande bevarandearbete. Läs mer om hur en färgundersökning utförs i Vårda väl-bladet *Att utföra en färgundersökning*.

Vilken kompetens behövs?

En färgundersökning ska utföras av en yrkesperson som är specialist på området. Att utföra provtagning och tolka informationen kräver erfarenhet och kunskap om ytskiktens material och sammanhanget som ytan ingår i. Oftast är det konservatorer och byggnadsantikvarier som utför färgundersökningar.

Karaktärisering av kulör kan utföras med olika metoder. På bilden två olika färgprovssamlingar, NCS och Kulturkulör. Foto: Karin Calissendorff/RAÄ.

Hur får man ut det mesta av ett färgundersökningsprojekt?

En färgundersökning utförs lämpligast innan en restaurering eller annan ändring i miljön påbörjas. Då ska syftet med färgundersökningen och ett avtal vara fastställt. Det är viktigt att beställare och utförare har en god och regelbunden kommunikation genom hela projektet. Fastställda färgkoder kan användas för en tillfällig rekonstruktion i miljön eller en digital illustration inför ommålning. Att levandegöra resultat av en färgundersökning är pedagogiskt och inspirerande. En presentation av resultaten kan göras för användarna, till exempel församlingen eller de boende i huset.

Vilka krav kan man ställa på rapporten?

Rapport och dokumentation ska levereras vid överenskommet datum. Resultaten ska beskrivas i text och bild samt med en kartering som visar hur provtagningen genomförts i rummet. Kulörbestämningen redovisas tydligt i ett periodiskt schema. Metoden beskrivs i Vårda väl-bladet *Att utföra en färgundersökning*. En tydlig metodbeskrivning för rapportering till beställare och myndigheter finns i *Vägledning för tillämpning av förordningen om statliga byggnadsminnen*. Kraven kring rapportens utformning bör ingå i avtalet mellan beställare och utförare.

Rapporten är en värdefull handling för framtida brukare och förvaltare. Samtliga resultat, bildmaterial och provmaterial som färgsnitt, ska arkiveras korrekt. Arkivering ska kopplas till fastigheten.

De vanligaste begreppen

APR: Architectural paint research. Den engelska motsvarigheten till färgundersökning, systematisk undersökning av arkitektoniska ytskikt. Materialen som ingår är vanligtvis färg och fernissa, men också tapet, stuck och förgyllning.

Färganalys: Fördjupad färgundersökning med naturvetenskapliga metoder, som till exempel svepelektronmikroskopi.

Färgsnitt: Färgprov som är uttaget för att undersökas i mikroskop. Färgsnittet ska innehålla samtliga färgskikt inklusive det bärande materialet, till exempel trä eller puts.

Färgtrappa och avtäckning: Lagervis bortskrapad färg som visar underliggande färgskikt på en yta i kronologisk ordning. En avtäckning är metoden då man utför en färgtrappa eller ett enklare fönster: en yta där endast en underliggande yta är exponerad.

Färgundersökning: Se APR.

Standarder inom kulturvård

Riksantikvarieämbetet rekommenderar att man bör använda standarder inom kulturvård. Det finns standarder för begreppsapparaten inom kulturvård, för provtagning och för kulturvårdsprocessen. Under 2020 kommer en CEN-standard som är specifik för färgundersökning av arkitekturbundna ytskikt att finnas tillgänglig. Läs mer på <https://www.raa.se/lagar-och-stod/standarder/>.

Konservering: Åtgärder som syftar till att skydda och bevara kulturarv och som samtidigt tar hänsyn till dess betydelse samt dess tillgänglighet för samtida och framtida generationer.

Pigment, traditionella/moderna: Traditionella pigment är metallföreningar som hämtats ur jorden och bearbetats. Moderna pigment har framställts på syntetisk väg och förekommer inte naturligt.

Restaurering: Återställande av ett objekts skick så att det till utseende och material motsvarar det ursprungliga skicket.

Litteratur och länkar

Handbok för beställning och utförande av konservering av kyrkliga kulturminnen. 2010. Riksantikvarieämbetet. <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/154> (2017-08-22).

SS-EN 15898:2011 Bevarande av kulturarv – Generella termer och definitioner. 2011. Swedish Standards Institute, SIS.

Vårda väl-blad från Riksantikvarieämbetet, <http://www.raa.se/vardaval> (2017-08-21).

Vägledning för tillämpning av förordningen om statliga byggnadsminnen. 2016. Riksantikvarieämbetet. <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/10159> (2017-08-21).

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÉÄMBETET

Detta blad ingår i en serie för råd om vård och förvaltning av kulturarvet.

Artikeln är licensierad med CC BY där inget annat anges.
www.creativecommons.se/om-cc/licenserna/

Riksantikvarieämbetet

Box 1114, 621 22 Visby

Tel: 08-5191 8000. Fax 08-66 07 284

E-post: vardaval@raa.se

www.raa.se